

Overzicht Bursalensysteem

20 mei 2014*

Het is de laatste tijd weer onrustig rondom het onderwerp van de beurspromovendus. Onlangs **oordeelde** de rechter in Leeuwarden dat de promovendi in Groningen als student met een beurs mochten worden aangesteld, alhoewel de Belastingdienst het daar **niet mee eens** is. **Maar** in mei vorig jaar vroeg minister Bussemaker aan Nederlandse universiteiten of zij wat zouden voelen voor een experiment met het bursalensysteem.^[1] In december 2013 publiceerde het landelijke promovendinetwerk **PNN** een **position paper** over het onderwerp. Alhoewel er in Utrecht op dit moment geen aanwijzingen zijn dat er op korte termijn iets zal veranderen, zou het niet de eerste keer zijn dat het systeem op de schop genomen wordt.

In de jaren negentig werd in Utrecht, net als **elders**, een experiment opgezet dat vergelijkbaar is met wat nu door Bussemaker wordt voorgesteld, en de gevolgen daarvan waren zeer ingrijpend. De volgende reconstructie van het verloop van dit experiment is gebaseerd op een archief dat in het bezit is van **PrOUT**.

Inleiding

De status van promovendi in Nederland is bijzonder. In vrijwel alle andere landen hebben promovendi de status van studenten met een beurs, maar in Nederland zijn zij werknemers van de universiteit. Vanaf 1993 introduceerden ook een aantal universiteiten in Nederland het bursalenstelsel. In tegenstelling tot aio's en oio's is de bursaal niet in dienst van de universiteit, maar een student met een promotiebeurs. De gedachte was dat dit universiteiten zou besparen op personeelskosten, meer dissertaties zou opbrengen, en de gemiddelde onderzoekstijd van de promovendi zou verlagen. In de praktijk pakte het bursalenstelsel echter volledig anders uit.

*Gecorrigeerd op 2 juni 2014.

Het Utrechtse experiment

In 1996 startte de Universiteit Utrecht een tweejarige proef met stipendia voor de faculteiten Ruimtelijke wetenschappen (nu deel van Geowetenschappen), Diergeneeskunde, Godgeleerdheid (inmiddels opgeheven), Wijsbegeerte en Letteren (beiden deel van Geesteswetenschappen).[2] Door het ondertekenen van de bursalenovereenkomst legden de beurspromovendi contractueel vast mee te werken aan een proef van maximaal twee jaar, eindigend op 1 september 1998. Dit experiment zou tijdig voor afloop worden geëvalueerd; als deze evaluatie negatief was dan konden de bursalen alsnog een aanstelling krijgen als aio.[3]

Al vóór het begin was het experiment omstreden; in een eerste bespreking noemde de Universiteitsraad het niet aanvaardbaar, met als een van de voornaamste bezwaren dat het de universiteit vooral leek te gaan om het besparen op werkloosheidsuitkeringen.[4] Anderen maakten zich zorgen over de gevolgen van het stelsel voor de kwaliteit van het promotieonderzoek en de positie van de promovendi. Al snel verenigden de beurspromovendi van Letteren, de faculteit waar veruit de meeste bursalen werden aangesteld, zich in het Beurspromovendi Overleg Letteren (BPO).

Enquête BPO

Omdat de beloofde evaluatie op zich liet wachten, hield het BPO in september 1998 zelf een enquête onder de 39 beurspromovendi die op dat moment bij de faculteit Letteren werkzaam waren.[5] Uit deze enquête bleek dat de promovendi over het algemeen niet tevreden waren over hun positie.

Alhoewel de bursalen een beurs zouden krijgen die vergelijkbaar was met het salaris van de aio, was dit in de praktijk enkele honderden gulden per maand minder. Bovendien waren de meeste andere voorzieningen niet of slecht geregeld voor bursalen. Zo zouden zij geen onderwijs hoeven te geven, met de gedachte dat ze hierdoor sneller zouden promoveren. Een grote meerderheid (80%) van de respondenten gaf echter aan juist graag onderwijs te willen geven, en tweederde was ook al door de promotor benaderd om studenten te begeleiden. Dit was in vrijwel alle gevallen onbetaald of op ad-hoc basis met uitbetaling van bijvoorbeeld boekenbonnen.

Hiernaast waren de beurspromovendi niet te spreken over het te volgen onderwijs, dat veelal niet aansloot op hun opleiding. Het idee was dat de bursaal een volledig andere positie zou bekleden dan de aio, waarbij er meer focus zou liggen op de opleiding van de bursaal. In de praktijk kwamen er echter geen andere cursussen voor de bursalen.

Ook was er contractueel vastgelegd dat de promotoren meer contact met de bursaal zouden hebben dan met aio's om het sneller afstuderen te bevorderen. Uit de enquête bleek echter dat dit in praktijk niet werkte; de bursaal zag zijn promotor net zo vaak of zelfs minder vaak dan de aio.

De grootste zorg van het bursalensysteem bleek de algemene positie en het bijbehorende imago van de bursaal te zijn ten opzichte van de aio. Een aio was een werknemer van de universiteit en de bursaal "slechts" een student. Afgezien van het gegeven dat bursalen geen aanspraak konden maken op zaken zoals reiskostenvergoeding, wachtgeld, pensioen en het ziekenfonds, zagen de bursalen hun positie als student als een groot nadeel voor hun toekomstperspectief. Aio's zouden met hun status als werknemer beter voor de dag komen in sollicitatiegesprekken na het afstuderen, zij hadden immers al de nodige werkervaring opgedaan.

Samenvattend waren de beursalen met name ontevreden over de onduidelijkheid van hun status: bursalen waren noch volledig werknemer noch volledig student. Zoals een van de respondenten van de enquête schreef: "Alhoewel bursalen gelijk worden gesteld met studenten, misten ze de voordelen die studenten genieten".^[5]

Het experiment in de media

De berichtgeving over het bursalenexperiment bleef niet beperkt tot dit soort interne rapporten. In de media ontstond een grote stroom aan artikelen over de bursalenkwestie die overwegend hetzelfde geluid lieten horen: de promotiestudent was een slechte manier van kostenbesparing en moest zo snel mogelijk worden afgeschaft.^[6] De kwestie kwam niet alleen om de haverklap aan bod in het *U-blad* en het alumni-magazine *Illuster*, maar ook landelijke media, zoals *De Volkskrant* en *NRC Handelsblad*, schreven over het bursalensysteem. Er werd beargumenteerd dat een groot deel van de wetenschap in feite afhankelijk was van promovendi ^[7] en dat het bursalenstelsel een verdere marginalisering was van de promovendi,^[8] wat er toe zou leiden dat het aantal promovendi omlaag ging ^{[9],[10]}: precies het tegenovergestelde van wat het bursalenstelsel beoogde te bereiken.

Rechtszaak

In het toonaangevende artikel "Wie van de drie?" ^[11] in het *Nederlands Juristenblad* uit 1998 werd geconcludeerd dat het verschil tussen een bursaal en een aio in de praktijk steeds kleiner werd. Bursalen en aio's zagen hun begeleider even vaak, er werd van beide verwacht dat ze onderwijs zouden geven, en ze droegen evenveel bij de wetenschappelijke productie van de universiteit. Omdat het verschil in rechtspositie echter zo groot was tussen aio's en bursalen, zou de situatie in strijd zijn met het gelijkheidsbeginsel.

Met vergelijkbare argumenten was de vakbond Akvakabo al in 1997 een rechtszaak aan tegen de Universiteit Utrecht begonnen. Drie jaar later oordeelde de rechter dat het bursalenstelsel inderdaad in strijd was met de wet. Net als de aio was de bursaal in de praktijk meer een werknemer dan een student: "Een niet onbelangrijk deel van het wetenschappelijk onderzoek wordt verricht door promovendi in het kader van het

schrijven van hun proefschrift” en “proefschriften [zijn] een niet te verwaarlozen bron [...] waaruit kennis ten behoeve van de maatschappij wordt geput”.^[12] De juridische nasleep voor de voormalige bursalen zou nog voortduren tot bijna twee jaar na de uitspraak.^[13]

Conclusie

Het Utrechtse experiment met beurspromovendi van de jaren '90 was geen succes. Niet alleen was het op een groot aantal vlakken zeer nadelig voor de positie van de beurspromovendus, ook de beoogde doelen werden niet bereikt door het nieuwe systeem. De bursaal zag zijn promotor net zo vaak als de aio, kreeg geen extra onderwijs en de statusverlaging zou een daling van het aantal promovendi betekenen.

Wellicht dat de resultaten van het experiment de reden zijn dat er in Utrecht, in **tegenstelling** tot Groningen, Maastricht en Amsterdam, nog geen concrete plannen zijn om mee te doen aan een nieuw experiment. De huidige situatie is niet wezenlijk anders dan die in de jaren negentig, wat het niet aannemelijk maakt dat een dergelijk bursalsysteem nu wel tot een succes zou leiden. Dit is dan ook de reden dat PrOUt de **petitie** van de **Actiegroep Promotiestudent** steunt, en kritisch en opmerkzaam zal blijven kijken naar de ontwikkelingen rondom dit thema.

Referenties

- [1] Minister Bussemaker (OCW) aan de colleges van bestuur van de instellingen voor hoger onderwijs, 30 augustus 2013, <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/brieven/2013/09/02/brief-over-inwerking-treding-wet-kwaliteit-in-verscheidenheid.html> (geraadpleegd op 6 mei 2014).
- [2] Faculteit Letteren, “Kwaliteitsplan promovendi”, oktober 1996.
- [3] Brief van BPO Letteren en BAU aan de Universiteitsraad van de Universiteit Utrecht, “Beleidsvoornemen actualisering promovendibeleid (notitie CvB d.d. 24 september)”, 27 september 1999.
- [4] College van Bestuur, “Promotiebeurzen, Uitgangspunten voor universitair beleid”, notitie, 19 september 1995.
- [5] BPO Letteren, “Evaluatierapport, Bursalen over het bursalenstelsel”, september 1998.
- [6] Mr. Ch. Roorda, “Promoveren aan een tafeltje op de gang”, *Nederlands Juristenblad* 11, 18 maart 1994.
- [7] A. Lagendijk, “**Minimumloon**”, *De Volkskrant*, 20 juni 1998.
- [8] “Assistent-in-opleiding keert in Leiden terug”, *NRC Handelsblad*, 27 januari 1998.

- [9] S. van Walsum, "**Universiteit boos om parodie van beurspromovendi**", *De Volkskrant*, 10 juni 1998.
- [10] W. Luyendijk, "**Beurspromovendus sterft uit**", *NRC Handelsblad*, 18 oktober 1998.
- [11] Mr. A.C. Damsteegt, mr. drs. W. den Ouden, "Wie van de drie? De beurspromovendus als ambtenaar, stagiair of arbeidscontractant". *Nederlands Juristenblad* 40, 6 november 1998.
- [12] Vonnis van de kantonrechter te Utrecht, rolno. 151987-CV-98-10373, 12 januari 2000.
- [13] Brief van het College van Bestuur aan mr. J.L. Waayenberg, "Beroepsprocedure Letteren-AiO's", 16 november 2001.